

en breed-golvenden stijl geschreven. De aanwending van terminologiën, waarin Veth tot karakteriseeren zoo onuitputtelijk was, bereikt hier een hoogtepunt, vindt haar volkomene uitdrukking in een weelderigheid van spraakvormen, een praal van woorden, die wel geheel in overeenstemming is met het onderwerp. Men hoeft hier nauwelijks de woorden te verstaan; de wijze, waarop ze aaneengereid zijn en elkaar voortstuwen tot een stroomenden gang van zinnen — de eloquente voordracht — daarmee al is Rubens gekarakteriseerd in zijn uiterlijke en verbijsterende schittering. En het wil me dan voorkomen, dat het motief den schrijver (of den litterator) Jan Veth een welkome aanleiding was om naar hartelust te kneden in de taalmaterie, te zwelgen in een uitbundigen woordenvloed.

En deze hartstochtelijkheid, onstuimigheid zelfs, in de uiting van den schrijver is dan wel in frappante tegenstelling met de bedachtzame, streng gereglementeerde werkwijze van den schilder. Men zou ter vergelijking kunnen zeggen, dat Veth veel meer empateerend en met milder uitvloeiende toets schreef dan schilderde. Waar echter is hij 't meest zich zelf? Of wel. . . . waar is hij 't minst gekunsteld? Of, moet hier het verschijnsel gezien worden van de in ieder mensch aanwezige tegenwerkende krachten, die beurtelings de overhand nemen? Een ongemeene bevattelijkheid van geest — of intelligentie — is wel de hoofdeigenschap bij Veth, maar daarbij was er toch ook de ontvankelijkheid van gemoed. En door een samengaan van beide eigenschappen, maar onder leiding van de eerste, ontwikkelde zich dan een veelzijdig vermogen tot begrijpend-aanvoelen van een kunstuiting. Maar er ontstonden ook wel conflicten uit dat dualisme van helder te willen zien en innig aan te voelen; het kan wel eens lijken, of deze man met zijn scherp speurzinnig en zijn positivistische opvattingen wankelde tusschen de ingevingen van zijn geest en de opwellingen van zijn gemoed, welke laatste inderdaad — wellicht ook uit het koesteren van verscholen hartewensen — herhaaldelijk al te weekhartig, zelfs sentimenteel getint zijn. Het lijken oogenblikken, waarin de contrôle van het intellect afwezig was — als het hek van den dam!

Onder zijn critische besprekingen zijn er vele, die uitmunten door scherpzinnige nasporing van het essentiele achter het schijnbare in het betrokken werk. Veth kon, vooral in vroeger tijd, critiek voeren op een wijze, die deed voelen, dat ze raak en juist móest zijn — afwijzend op prijzend. Ook, wanneer het kunst betreft, die algemeen als waardevol wordt erkend en vereerd, kan de karakteriseering niet alleen boeiend zijn om te lezen, maar ook esthetisch-onderrichtend. Het is die critische veraanschouwelijking, welke de Openbaring in een kunstuiting weer doet werken.

Omgekeerd echter missen zijn beschouwingen — vooral bij oude kunst, die om haar primitieve vormen een eerbiedwekkend aanschijn heeft — nog al eens de noodige objectiviteit. Het blijkt dan, dat Veth met zijn scherp-